ԶԱՐԶԱՐԱՆՔԻ ՎԿԱՆԵՐԸ

ԳՐԵՑ՝ Հ. ԲԱԲԻՆԻ

Զ.

ԿԱՅԻԱՓԱՅԻ ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ա

Յովսէփ, անուանեալն Կայիափա, հրեայ ժողովուրդին քահանայապետը՝ իր Զար Խորհուրդի ամբաստանութեան դարձաւ, 31 տարուան ապրիլի իրիկունը, աւելի մոայլ դէմքով ու սրտով՝ քան ինչ որ էր առաւօտ Տաճար երթալու ատեն:

Ատենէ մը ի վեր, իսկապէս, առաջուան պէս ապահով եւ անխռով չէր, յորմէ հետէ խաչուած էր – խումբ մը չարագործներու հետ Գալիլեայէն եկած – այն խարերայ եւ հայհոյիչ Մեսիան: Հռոմայեցի Կուսակալը, այն օրէն ի վեր, աւելի սառն գոհոզութեամբ կը վարուէր իր հետ՝ քան առաջ: Ժողովուրդէն շատերը՝ նուազ կը յարգէին զինքը, զրեթէ լռելեայն յանդիմանելով յանցանքի մը համար՝ որ չէին համարձակիր յայտնապէս ամբաստանել: Մինչեւ իսկ Սինեդրիոնի անդամներէն ոմանք, օրինակի համար Յովսէփ Արիմաթացին, իր առջեւ ակնարկութիւններ կ'ընէին սխալներու մասին՝ որոնց պատիժը հարկ էր կրել, մարգարէութիւններու մասին՝ որ իրականանալու վրայ էին, մերձաւոր ապագայի մը եւ մութ սպառնալիքներու մասին:

Կայիափա ինքնիրեն կը կրկնէր թէ իր խիղճը հանդարտ էր եւ թէ դարձեալ նոյն տխուր պարտականութիւնը պիտի կատարէր՝ եթէ ատիթը ներկայանար, բայց այն հարկը զոր կը զգար ամէն առտու եւ ամէն իրիկուն կրկնելու իր անպարտ ըլլալը, կրնար նշանն ըլլալ եւ գուցէ էր, անհանդստութեան մը սկզբնաւորութեան, եթէ ոչ երկիւղի:

Գիտէր, դժբախտաբար, թէ Նազովրեցի Յիսուսին հետեւողները՝ իրենց Գլուխին մահուան համակերպած չէին: Սկիզբէն ցրուած էին ու ծածուկ տեղեր պահուրտած, դաւաղանէն վախցող շուներու պէս, բայց յետոյ դուրս ելած էին ու սկսած էին ամբոխին պատմել սպանուածին յարութեան մասին եւ կամաց կամաց այնքան հոգի եւ եռանդ առած՝ որ կը համարձակէին խօսիլ ժողովուրդին՝ քաջքին ճամբաներուն բերանը եւ մինչեւ իսկ՝ Տաճարի դաւիթին մէջ:

Կայիափա, այս շատախօսները քիչ մը յիմարի կամ քիչ մը խելագար խարերաներու տեղ կը դնէր, անարդ խուժան, բայց որ խառնիճաղանճը յուզելով կրնար նաեւ վտանգաւոր դառնալ: Փորձած էր այս մասին Պիղատոսի խօսիլ, բայց անիկա սկսած էր խնդալ:

– Ուզեցիր հրեաներու թագաւորը խաչել տալ եւ կը զարմանա՞ս որ իր հպատակները անոր վրէժը լուծելու մասին խորհին:

Կայիափա որ իր ազգը Հռոմայեցիէն աւելի լաւ կը ճանչնար, ամենեւին տրամադիր չէր ծաղրածութեան առնելու այն շարունակ մեծցող հերետիկոսական եւ ապստամբական շարժումը: Մանաւանդ այն օրը՝ երբ ենթադրեալ Քրիստոսի մոլեռանդ հաւատարիմները սովորականէն աւելի ծանր չփոթութիւն մը հանած էին, մտահոգութեան պատճառ տալու չափ բոլոր անոնց՝ որ պաշտօն ու պատասխանատուութիւն ունէին Երուսաղէմի մէջ: Բեթսայիդացի ծեր ձկնորս մը, Սիմոն, Պետրոս կոչուածը, որ Յիսուսի վերամնացողներուն գլխաւորն ըլլալ կը թուէր – տաք խումբին գլխաւորն ըլլալ կը թուէր – տաք գլուխներու ըսածին նայելով — հրաշքով առողջացուցեր էր խեղճ կաղ մը որ սովոր էր Տաճարին դռներէն մէկուն առջեւ ողորմութիւն խնդրել: Այս կարծեցեալ հրաշքը առիթ առած էր, այն Պետրոսը իր Յովհաննէս կոչուած ընկերոջ հետ, քարոզելու համար դատարկապորտներու եւ հեզելու համար դատարկապորտներու, որ երբեք չէին պակսիր տաքբքիրներու, որ երբեք չէին պակսիր Տաճարին քովերը, յիմարաբար պոռալ կանչելով կրօնական օրինաւոր իշխանութիւններու դէմ: Շատ մը մոլեռանդներ, ինչպէս կը պատահի միշտ նորութիւն փընտրելու մէջ, ընդունած ու ծառուող խուժանին մէջ, ընդունած ու ծառուող խուժանին մէջ, պահարած էին այս անխելք ճառախօսութիւնը եւ շատերը՝ բարձրաձայն խնդրած էին ընդունուիլ այն անմիտ աղանդին մէջ: Անկարգութիւնը այնքան մեծ եղած էր եւ աղմուկը այնքան ուժգին՝ որ Տաճարէն քանի մը քահանաներ դուրս ելած էին Սանհեդրինի[1] եւ զինուած պահակներու հետ տեսնելու համար թէ ի՞նչ է պատահածը: Հազիւ տեսած դայթակղութիւնն ու վրդովմունքը՝ ձեռք դրած էին երկու գլխաւորներու վրայ՝ ցրուելով հաւաքուած խուժանը:

Կայիափա, որուն հաղորդած էին ամէն բան, վաւերացուցեր էր Պետրոսի եւ Յովհաննէսի բանտարկութիւնը, բայց ներքսապէս ինքզինքը ամենեւին գոհ ու հանգարտ չէր զգար: Դէպքը գիշերուան դէմ պատահած էր եւ ժամանակ եղած չէր երկու կալանաւորները դատելու, ինչպէս ոմանք ուզած էին: Կայիափա ընդդիմացած էր. ամէն որոշողութիւն յաջորդ օրուան ձգելով:

Տուն վերադարձաւ յոգնած, հալածուած եւ տանջուած հակընդդէմ մտածութիւններով: Ո՞րը կրնար ըլլալ ապահով ճամբան, այդ կաղկանձոտ երազատեսներու շարժումը կտրելու եւ խեղդելու, քանի դեռ ժամանակ կար: Գլխաւորները սպանելն արմատական դարման թուէր էր, բայց փափաքած արդիւնքը տուած չէր: Յիսուսի խաչելութիւնը՝ ընկերներուն եռանդը եւ սէրը վերարծարծած էր, Ստեփանոսի նորոգ քարկոծումը՝ բազմապատկած էր հերետիկոս ընկերութեան անդամակիցներու թիւը: Կարծես թէ արիւնը փոխանակ մարելու՝ կը բորբոքէր այդ աղէտաւոր հրդեհը:

Օրէնքի քանի մը վարպետներ, նոյն իսկ Գամալիէլ, հակառակ փարիսեցի ըլլալնուն՝ մեղմութեան կը հակէին, համարելով որ չարժումը – եթէ անգիտացուէր եւ անտեսուէր – քիչ ատենէն ինքնիրեն պիտի մարէր: Հալածանքները, կ'ըսէին, տիրապետողներու վախը կը ցուցնեն, հետեւաբար կ'աւելցնեն հալածուողներու քաջասրտութիւնը եւ կ'արծարծեն խանդավառութիւնը: Լաւ է աչք դոցել, գաղտնի կերպով հսկել եւ սպասել այդ միամիտ խմորումի բնական մարելուն:

Կայիափա բոլորովին համոզուած չէր այդ փաստերուն, միւս կողմէն հարկադրուած էր ընդունիլ որ արիւնհեղութիւնը բանի մը ծառայած չէր, ընդհակառակը դայթակղութիւնը՝ ճշմարիտ եւ իսկական ապստամբութեան փոխած էր:

Նոյն իրիկունը շատ դէշ տրամադրութեամբ դառնալով Զար Խորհուրդ ամբանոցը՝ մտքին մէջ կ'որոճար հակառակ փաստեր, հակառակ մեթոտներ, ելքի հընարաւոր ուղիներ: Երկու մեծագոյն ոճրագործները բանտն էին, բայց յաջորդ առտու պէտք էր Սինեդրիոնի առջեւ դատնք դատել: Ի՞նչ դիրք, ի՞նչ ուղղութիւն բռնելու էր դատաստանի ժամանակ: Լաւագոյն չէ՞ր արդեօք գաղտնի կերպով հարցաքննել զանոնք դէմ դէմի եւ ջանալ համոզել կամ կաշառել եւ այսպէս խուսափիլ դատավարութենէ մը որ կրնար դէշ պտուղներ տալ:

Գիշերուան առաջին պահն հազիւ անցած էր: Կայիափա, յանկարծ ծառայ մը կանչեց եւ անոր հրամանագիր մը յանձնեց Տաճարի Սեկանին տալու համար.

(1) Տաճարի պահպան զինուորներու գլխաւորը:

digitised by A.R.A.R.@

այդ իրիկունը այն երկու կալանաւորները, լաւ պահակներով, պէտք էին անմիջապէս քահանայապետին տունը տարուիլ:

Բ

Ժամ մը վերջ, Պետրոս ու Յովհաննէս, Զար Խորհուրդ ամբաստանոցն էին եւ տարուեցան Կայիափայի առջեւ: Կայիափա սենեակէն դուրս հանեց անոնց ընկերացող զինուորները եւ առանց խօսելու՝ երկար զննեց երկու ամբաստանեալները:

Պետրոս առնական հասակի լրութեան մէջն էր, բայց աւելի տարէց կը ցուցնէր. խառնակ մօրուքին եւ ալեծուփ մազերուն մէջ՝ ճերմակը սկսած էր գերակշիռ դիրք բռնել: Բարձրահասակ, բարեկազմ, վճռական ու վսեմ, կը նմանէր լեռնցի իշխանի մը՝ որ գերբնական լուսաւորում մը զինքը արքունի մարգարէի փոխած էր: Ինքնավստահ, հաստատուած քարեղէն ճշմարտութեան վրայ, չէր նայեր քահանայապետին ինչպէս կը նայի ամբաստանեալ մը իր դատաւորին, այլ ինչպէս բանաստեղծ մը կը նայի ճամբու դրուած ընդօրինակողի մը վրայ:

Բոլորովին տարբեր էր Յովհաննէս: Անմեղ եւ խարտեաշ, թեթեւաշարժ եւ նիհար, երկնքի եւ Աստուծոյ նայիլ վարժած լուսալիր աչքերով: Դէմքէն կ'արտափայլէր անխռով եւ խոնարհ քաղցրութիւն մը, բայց այդ անդորրութեան տակ կը զգացուէր որ կրակ կար, որ այդ անուշութիւնը ծառայականութենէ ծնունդ առած չէր, այլ այրելու պատրաստ բոցէ մը: Յովհաննէս կը նմանէր երկիր ինկած հրեշտակի մը՝ ո՛չ հպարտութեան կամ պատիժի համար՝ այլ գթութեան մղումէ մը:

Կայիափա մերթ մէկուն եւ մերթ միւսին կը նայէր, առանց բան մ'ըսելու, եւ անոնցմէ աւելի անորոշ եւ վրդովուած կ'երեւէր:

— Նստեցէք, — ըսաւ վերջապէս:

Աչքերը վար առաւ, ձեռքերը միացուց եւ հանդարտ ձայնով սկսաւ.

— Մի՛ կարծէք որ ձեր թշնամիին առջեւ կը գտնուիք: Հոս չկանչեցի ձեզ իբր դատաւոր, այլ իբրեւ ժողովուրդին հայրը՝ որ պարտք ունի հսկելու իր զաւակներու հոգիներուն վրայ: Թերեւս գիտէք, որ ես չէի ձեզ բանտ տանելու հրաման տուողը: Միւս կողմէն ինծի կ'ըսեն որ խռովութեան պէս բան մը հանած էք, թէ կրկնած էք ձեր հայհոյիչ բանդագուշանքները...:

— Դուն լաւ գիտես, Կայիափա, ընդհատեց Պետրոս – թէ մենք ոչ գիւահար ենք եւ ոչ գինով: Թէ Քրիստոս յարութիւն առած է՝ մեր բանդագուշանքը չէ, կրնաս ուզածիդ չափ վկաներ գտնել: Թէ Քրիստոսի անունով բժշկուած խեղճ կաղը այժմ կը ցատկէ ու կը պարէ սուտ կամ մտախարութիւն չէ, այլ ճշմարտութիւն մը. զոր բովանդակ Երուսաղէմը գիտէ:

— Պետրո՛ս, Պետրոս, այդպէս յանդուգն եւ շուտափոյթ մի՛ ըլլար, – վրայ բերաւ Կայիափա, քիչ մը բարձրացնելով ձայնը: — Այս բաներուն վրայ վերջը պիտի խօսինք: Նախ կ'ուզէի ձեզի ըսել որ ես ձեր կարծածին չափ հեռու չեմ ձեր հաւատքէն:

— Դո՞ւն, – գոչեց Յովհաննէս – դո՞ւն: Իսկապէս դո՞ւն: Ա՛ն որ ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի ուզեց իմ Վարդապետս խաչ հանել:

— Տակաւին մանուկ ես, Յովհաննէս, եւ կարդ մը բաներ չես ըմբռներ: Երկուքդ ալ համբերութեամբ մտիկ ըրէք եւ մի՛ ընդհատէք զիս: Ձեր Վարդապետը չպատուիրե՞ց որ, եթէ մէկը ձեզի ժամ մը նեղութիւն տայ՝ դուք պարտական էք երկու ժամ երթալ անոր հետ:

«Իմացա՞ք ինչ որ յայտարարեցի քահանաներուն եւ դպիրներուն ժողովին մէջ՝ որ տեղի ունեցաւ այս տան մէջ ձեր Յիսուսի բախտը որոշելու համար: Ամէնքը ապստամբութեան, վանդղներու, Հռոմայեցիներու եւ ուրիշ քաղաքական դատարկաբանութիւններուն վրայ կը խօսէին: Այն տեղն ես սա խօսքերն ըսի. Դուք բան չէք գիտեր. դուք չէք գիտեր որ մարդ մը պէտք է մեռնի բոլոր ժողովուրդին համար, բոլոր ազգին համար, եւ նաեւ մէկ մարմնի մէջ ժողովելու համար

Աստուծոյ բոլոր որդիները՝ որ այժմ ցրուած են:

«Ինծի կը թուի թէ, դուք ալ չէք հասկընար: Բայց իմ այդ խօսքս՝ միթէ հակընար: Բայց իմ այդ խօսքս՝ միթէ հաստատութիւնը չէ՞ր Քրիստոսի իր անձին համար ըսած բոլոր խօսքերուն: Քրիստոս հաեկած չէ՞ր բոլոր ժողովուրդին տեղը հրաժեշտ գործիքներէն մէկն եղայ: Եթէ Քրիստոս Աստուած է՝ ես Աստուծոյ գործակից մը եղայ: Եթէ այս սարսափելի եւ ահաւոր մասնակցութիւնը յանձն առի փրկութեան գործին մէջ, պէտք չէք զիս անիծել, այլ կարեկցիլ ինծի: Ես ըրածս գիտէի: Յիսուս չէր կրնար սպաննուիլ՝ եթէ ոչ իրմէն յայտարարուած սկզբունքի մը հիման վրայ, այսինքն՝ իր օրէնքին անունով: Ու ես ներշնչուեցայ Սինեարիոնին մէջ յայտարարելու այդ սկզբունքը, յարմարցնելով զայն ուկնդիրներուս իմացականութեան: Եւ ոչ մէկ պատասխանատուութենէ կը փախչիմ: Հանդարտօրէն կրնայի ընդունիլ որ թափուած արիւնը գլխուս վրայ իյնար: Եթէ խարեբայի մը արիւնն է, Աստուած զիս պիտի վարձատրէ Օրէնքը պաշտպանած ըլլալուս համար. եթէ Աստուծոյ մը արիւնն է, Յիսուս գիտէ որ թափել տուի ի ցաւագին յարգանս իր կամքին: Ամէն պարագայի մէջ՝ այդ արիւնը պէտք էր թափիլ, ամէն պարագայի մէջ այդ արիւնը իմ գլխուս վրայ պիտի չթափի»:

Կայիափա խօսելով հետզհետէ կը տաքնար, մինչ ունկնդիրներուն դէմքերուն վրայ նախ զարմանքի, յետոյ անհաւատութեան, հուսկ զայրոյթի նշաններ կը տեսնուէին:

— Դու կը ջանաս սուտերովդ մեզ խաբել — պոռթկաց Պետրոս — , դու կը յուսաս խմաստակութիւններովդ մեզ շփոթցնել: Պարզամիտ, անպաճոյճ, ոգէտ մարդիկ ենք, բայց Հոգին կը լուսաւորէ մեր միտքը, ու քու խօսքերուդ թակարդին մէջ պիտի չրռնուինք: Դուն ատեցիր Յիսուսը, վախցար Մարդու Որդիէն եւ խաղաղութիւն չունեցար մինչեւ որ փայտին վրայ գամուած չտեսար: Եւ այս բոլորը ցաւով ու զարհուրանքով չգործեցիր, այլ ուրախութեան թափով: Դուն Յիսուսի թշնամին ես, ուստի եւ մերը, չենք հաւատար քեզի:

— Սիմո՛ն Յովնանու, — հանդարտօրէն պատասխանեց Կայիափա,— յիշէ՛ որ քու Վարդապետդ ալ կը մեղադրէր չափազանց եռանդդ, յանկարծական զայրոյթդ: Ինծի մտիկ ըրէ՛ կ'ըսեմ: Գիտես որ ես Սադուկեցի եմ, ուստի Փարիսեցիներէն ատուած: Երբեք լսեցի՞ր Յիսուսի Սադուկեցիներուն դէմ քարոզած ըլլալը: Եւ ընդհակառակն չլսեցի՞ր այնքան անդամներ Փարիսեցիներուն դէմ նզովք կարդալը: Ես եւ Յիսուս մի եւ նոյն հակառակորդներն ունէինք, ուրե՛մն կարծածէդ աւելի իրարու մօտ էինք:

«Եւ եթէ այս ապացոյցը չի բաւեր, ա՛հաւասիկ ուրիշ մըն ալ: Սադուկեցիներու վարդապետութեան առաջին կէտը, ինչպէս լաւ գիտէք, կը կայանայ հին օրէնքի բացարձակ յարգանքին մէջ: Եւ ի՞նչ ըսաւ Անիկա՝ որ ճշմարիտ Մեսիա կ'անուանէք: Եկած չեմ, ըսաւ, օրէնքը փոխելու, եւ ոչ իսկ յոտ մը կ'ուզեմ փոխել մեր հայրերու օրէնքէն: Համաձայն

digitised by A.R.A.R.@

չե՞նք հոս ալ, ես եւ Յիսուս։

— Լրտեսներդ լաւ տեղեկութիւն տուած չեն քեզի, — ըսաւ — Յովհաննէս։ Յիսուս օրէնքը փոխած չէ, բայց նոր օրէնք մը հրատարակած է որ հինը կը լրացնէ ու կը լուսաւորէ։ Եւ այս օրէնքը՝ յաւիտենական կեանքի հաւատալն է, մինչդեռ դու քու Սադուկեցի ընկերներովդ՝ կ'ուրանաս յարութիւնը։ Եւ այս նոր օրէնքը սէր է եւ ներողամտութիւն, մինչդեռ դուն դամել տուիր Յիսուսը, քարկոծել տուիր Ստեփանոսը, բանտարկել տուիր Պետրոսը։ Ձե՛նք կրնար հաւատալ քեզի, վրէժխնդրութեան եւ ատելութեան մարդն ես։

Կայիափա արիութիւնը չկորսնցուց։

— Մէկդի՛ թողունք, ըսաւ, անցեալը։ Ձեզի բացատրեցի որ Յիսուսը դատապարտել տուի հնազանդելու համար իր իսկ լռելեայն մէկ հրամանին։ Ստեփանոսի մահուան համար ես յանցաւոր չեմ, խուժանին մէկ սխալն եղաւ։ Դուք բանտին մէջն էք, բայց ես կրնամ այս գիշեր իսկ ազատել ձեզ։ Ոչ միայն պիտի ազատիք, այլ ձեզի պիտի տամ նոր զգեստներ եւ դրամներ եւ հարիւր սիկղ իւրաքանչիւրիդ, պայմանով որ վաղը հեռանաք Երուսաղէմէն, եւ երդում ընէք որ բնաւ պիտի չխօսիք եւ պիտի չքարոզէք Քրիստոսի անունով։

Այս վերջին խօսքերուն երկու առաքեալներն ալ ոտք ելան բոցավառ դէմքով միասին գոչելով.

— Հեռացի՛ր, սատանայ, կորսուէ՛։ Դուն սատանան ես որ կ'ուզես փորձել ծառաները՝ ինչպէս փորձեցիր քու Տէրդ։ Դուն կ'ուզես մեր հոգի՞ն գնել երկու էշով եւ քսակ մը արծաթով։ Կը սխալիս սատանայ, որդի սատանայի։ Յիսուս մատնիչէ մը ծախուեցաւ, բայց մենք ծախու չենք։ Դուն կրնաս մեզ մեռցնել տալ, բայց պիտի չկարենաս բոլոր ունեցած ոսկիներովդ՝ գնել խաչուած Մեսիային նը-կատմամբ ունեցած մեր հաւատքը։ Քրիստոս ճշմարիտ Աստուած էր, ճշմարիտ Որդի՝ կենդանի Աստուծոյ, եւ դուն ուրիշ բան չես՝ բայց եթէ եղկելի աստուածասպան մը։

Կայիափա վայրկեանէ վայրկեան աւելի դունաթափ, աւելի տժգոյն, աւելի կապոյտ եղած էր։ Պետրոսի վերջին խօսքին, սակայն, կարծես իր առոյգ ծերու արիւնը դլուխը դարկաւ։ Բաց ու դուրս ցցուած մեծ ճակատը՝ վառուած ջահին կարմիր լոյսին տակ՝ կարծես արիւնով ներկուած էր։ Երկու երեք կաթիլներ ինկան իր բեհեղէ սպիտակ զդեստին վրայ, քրտի՞նք էր թէ արցունք։ Երեքը՝ առանց իրարու նայելու երկար լռեցին։ Յովհաննէսին՝ ձեռքերը՝ որ ծունկերուն վրայ դրած էր՝ թեթեւ կերպով կը դողային։ Պետրոսի լայն կուրծքին ծանր շնչառութիւնը կը լսուէր։

Կայիափա յանկարծ ոտք ելաւ, այլ եւս առաջուանը չէր։ Արտայայտութիւնը բոլորովին փոխուած էր։ Քիչ առաջ կը թըւէր նահապետ մը, տխուր բայց տրամաղիր քաղցր ներողամտութեան, հիմա սարսափելի ծեր մը խորշոմած եւ դիւահար, դէմքը վառուած այն անբնական կարմրութեամբ որ գինին կը պատճառէ կամ կատաղութիւնը։ Եւ խուլ, խռպոտ եւ գրեթէ կերկերեալ ձայնով դարձաւ երկու բանտարկեալներուն։

— Աստուածասպա՞ն։ Կ'ըսէք որ աստուածասպա՞ն եմ։ Վստա՞հ էք որ Աստուած մը սպաննել տուի։

Վայրկեան մը լռեց հեւալով։ Բայց խոկոյն սկսաւ.

— Դուք գիս խաբեբայ, կեղծաւոր, սըտախօս կը կարծէք։ Եւ այն ատեն պիտի սարսափեցնեմ ձեզ, չուներ որ կը հաշէք որպէս գի ճշմարտութիւնս ձեզ չի խածնէ։ Կրնամ գաղտնիքս յայտնել ձեզի, ոչ ոք պիտի հաւատայ ձեզի եթէ պատմելու ալ ըլլաք։

Վայրկեան մը լռեց, աչքերը կէս փակելով, յետոյ վերսկսաւ.

— Դուք վստա՛հ էք որ Յիսուս Աստուծոյ որդին էր։ Ես ալ գիտէի, է՛ս ալ ըմբռնեցի։ Եւ ճիշտ որովհետեւ վստահ էի այդպէս ըլլալուն՝ սպաննել տուի գինքը։ Աստուածասպան մըն եմ, ինչպէս դուք կ'ըսէք, բայց ոչ կոյր եւ անգիտակից աստուածասպան։

«Դուն Պետրոս, ժողովուրդին ըսիր թէ եւ ոչ իսկ Պետերը ըրածնին գիտէին։ Սըխալեցար կամ կը ստես։ Ե՛ս, միայն ես ըրածս գիտէի։ Պիղատոս իմ քահանաներուս պատասխանեց. գրածս՝ գրած եմ։ Ես ալ կրնամ հռոմայեցիին վստահութեամբ կրկնել ձեզի թէ ըրածս՝ ըրած եմ։

«Այո՛, գիտէի որ մահուան կը դատապարտեմ Աստուած մը, կամ եթէ կ'ուզէք, պարտեմ Աստուած մը։ Քրիստոսի Դողգոթայի վրայ ըսած խօսքերը կը վերաբերէին Հռոմայեցի տգէտ նիւթապէս գործադրող զինուորներուն եւ թերեւս ժողովուրդին որ երեք խաչերուն շուրջը կ'աղաղակէր։ Յիսուս գիտէր որ ես գիտէի բայց չկրցաւ խուսափիլ ճակատագրէն՝ որ ինքնիրեն համար գծած էր։

«Ձեր դէմքին վրայ ապշութեան եւ սարսափի նշաններ կը տեսնեմ։ Եւ ուժ չունիք ինծի ուղղելու սա հարցումը՝ որ կը ճընչէ ձեր սրտին վրայ ու մինչեւ ձեր շրթունքներուն չի հասնիր. — ինչո՞ւ համար դատապարտեցիր ու սպաննեցիր գիտնալով որ Աստուած էր։

«Այո՛, Աստուած էր ձեր Քրիստոսը։ Բայց ի՞նչ տեսակ Աստուած։ Վայրկեան մը մտածեցէք։ Աստուած մը որ կու գայ փոխելու իր Հօրը օրէնքը, զոր ես պարտականութիւն ունէի եւ ունիմ պահպանելու եւ պաշտպանելու ամէնուն դէմ։ Աստուած մը, որ փոխանակ փառքով յայտնուած մը, որ փոխանակ ժողովուրդին եւ զայն հարբեցնելու իր ժողովուրդին եւ զայն հարբեցնելու իր ժողովուրդին եւ զայն հարբեցնելու իր թագաւորութիւններու վրայ յաղթելու թագաւորութիւններու վրայ յաղթելու տալու, երկիր կ'ինչնէ երբեւ անարդ նակել տալու, երկիր կ'ինչնէ երբեւ անարդ հիւս մը եւ կը մեծարէ կեսարը եւ հոգ չի տանիր ազատագրելու եւ բարձրացնելու իր եղբայրները։

«Իր Հայրը սիրով կը կենար նահապետներուն, քահանաներուն, պատերազմիկներուն հետ։ Իր այս Որդին՝ խուժանին, հիւանդներուն, մուրացկաններու եւ տըկարներուն հետ էր։ Ինչո՞ւ համար չեկաւ իմ քովս որ ժողովուրդին հաւատքը եւ աւանդութիւնը կը ներկայացնեմ ու կարող էի լաւագոյն կերպով ըմբռնելու իր բարձր յայտնութիւնները քան ձկնորսները եւ դատարկաշրջիկները։ Չհասկցա՞ք որ նախանձոտ էի, ցաւագին կերպով նախանձոտ։ Եւ որո՞նց կը նախանձէի, ձեզի պէս տասներկու թշուառական տգէտներու։

«Բայց ասիկա բաւական չէր. ես հարուստ եմ եւ ձեր Աստուածը աղքատութիւնը կը փառաբանէր. ես գիտուն եմ եւ դպիրներէն եւ վարդապետներէն աւելի մանուկները կը յարգէր. ես Տաճարին գըլուխն եմ եւ Յիսուս կ'ուզէր Տաճարը քակել։ Ըրաւ եւ ըսաւ այն ամէնը՝ որ կրնար գիս նուաստացնել, նախատել, սպառնալ ու վիշտ պատճառել ինծի։ Իր ամէն մէկ խօսքը՝ ինծի համար հարուած մըն էր, իր ամէն մէկ խոստումը՝ վտանգ մը։—

«Աստուած էր, բայց ինծի հետ իբրեւ թշնամի վարուեցաւ, որ մինչեւ ցայսօր երկրիս վրայ Եհովայի գերագոյն ներկայացուցիչն էի։ Եւ չէք ըմբռներ որ պէտք էի զինքը ատել եւ հոգիիս ամէն մէկ թելը գիս կը մղէր զինքը մէջտեղէն վերցնելու, միանգամ ընդ միշտ գիտցէք որ խաչելութիւնը սխալ մը չեղաւ, այլ վրէժխնդրութիւն մը։

«Ես մարդ մըն եմ եւ ինքը Աստուած մը։ Պիտի ըսէք, կռիւը անհաւասար է, անտեղի եւ ցիմարական։ Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի։ Իմ մէջս բան մը կայ յոյն առասպելներու մէջ երգուած Տիտաններէն։ Ցակոր ամբողջ գիշեր մը կռուեցաւ Աստուծոյ հետ, բայց չկրցաւ անոր յաղթել, ես յաջողեցայ սպաննելու։

«Զէք մտածեր սարսափելի հաճոյքին, զգլխիչ հպարտութեան, մահկանացու ըլլալ եւ հակառակ անոր՝ իր սեպհական ձեռքերուն մէջ ունենալ Աստուծոյ մը կեանքը։ Ոչ ոք ինծմէ առաջ ունեցած է, նոյն իսկ վայրկեան մը այս ահաւոր բայց գերագոյն եւ անճառելի զօրութիւնը։ Ոչ մէկ մարդ, կարծեմ պիտի զգայ ինչ որ ես զգացի. հոգ ըլլալ՝ եւ դատապարտել Երկինքը. արարած ըլլալ՝ եւ սպաննել Արարիչը։ Փոքրիկ մարդիկ կը գոհանան մարդասպան ըլլալով, ես միայն, բովանդակ աշխարհի մէջ ճշմարիտ Աստուածասպան եմ։ Վե՛ր եմ բովանդակ մարդկային ցեղէն, միա՛կն եմ որ Աստուած

digitised by A.R.A.R.@

մը սպաննելու գերբնական յանդգնութիւնը ունեցայ: Ես միայն եմ, ու պիտի մնամ ընդ միշտ միակը:

«Բայց դուք նուաստ ու փոքրոգիներ, չէք կրնար ըմբռնել իմ յուսահատ եւ սակայն հրճուալից ուրախութիւնս: Դուք գոյներնիդ կը նետէք եւ կը դողաք, կը զարհուրիք եւ թերեւս չէք հաւատար ձեր ականջին եւ ապահով կ'երեւակայէք որ ես իսկոյն խելագարեցայ կամ սատանան մէջս մտաւ:

«Ո՛չ, դուք չէք ըմբռներ, չէք կրնար ըմբռնել, եւ պիտի չկարենաք ըմբռնել: Չէ՞ք հաւատար որ Քրիստոս Աստուած էր: Եւ զարմանալու ի՞նչ կայ որ ես ալ հաւատացած ըլլամ: Միթէ երեքնիս ալ հրեայ չե՞նք:

«Ես միթէ աստուածասպանութեան համար չունեցա՞յ նոյն իսկ Աստուծոյ կամաւոր գործակցութիւնը, որ ձեռքս իյնալով, իմ իրաւասութեանս տակ մտաւ: Ան կ'ուզէր մեռնիլ, մեռնելու համար եկած էր, եւ ես սիրայօժար իրեն հպատակեցայ վայրագ ուրախութեամբ մը, որովհետեւ այդպէս պիտի կարենայի վրէժս լուծել իր բոլոր յանդիմանութիւններուն եւ ինծի պատճառած վիշտերուն փոխան:

«Ես ալ ունեցած եմ եւ դեռ ունիմ, իմ Զարչարանքս: Առանց դամի եւ արիւնի բայց դուցէ հաւասարապէս ահաւոր:

«Դուք կը խորհիք որ հանդերձեալ կեանքին մէջ ահաւոր կերպով պիտի պատժուիմ: Ինչէ՞ն գիտէք: Յիսուս չըսա՞ւ որ կը ներէր իր սպաննողներուն: Չյայտարարե՞ց որ Հօրը կամքը կատարողը պիտի փրկուէր: Միթէ Հօրը կամքը չէ՞ր ինչպէս դուք ալ կ'ըսէք, որ իր Որդին սպաննուէր, որպէս զի իր արիւնով վճարէր մարդոց փրկանքը: Ո՞վ պիտի կարենայ զիս յանդիմանել, ո՞վ պիտի կարենայ զիս պատժել»:

Կայիափայի յուզուած դէմքը խոսակցութեան ժամանակ դեռ աւելի այլայլած էր եւ ահաւոր: Դիւահարի մը սեւ դիմակը՝ որ կը մաքառի անտեսանելիին դէմ:

Քահանայապետը, յանկարծ տապալեցաւ եւ ինկաւ երեսի վրայ: Եւ մնաց յափշտակեալ անշարժ՝ կարծես լռելեայն թոռոմաքեաներէն:

***

ԵԶՆԿԱՅԻ ԿԻՐԱԿՈՍ Վ.՝ ԹՈՒՂԹԸ

(ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԲՆԱԳՐԻ ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ Բ)

[ՔՆՆԱԿԱՆ ուսումնասիրութիւնը թուղթին արդէն նախապէս հրատարակուած է Թերթիս 1942 տարւոյ 1–12 թուին մէջ]

ՅԱստուծոյ ամենակալէն օրհնութիւն եւ պահպանութիւն եւ ի նուաստ Կիրակոս Վարդապետէ աղօթք եւ օրհնութիւն ընդհանուր ամենայն հաւատացելոցդ ի Քրիստոս, քահանայիցդ եւ կրօնաւորացդ եւ զինուորեալ մանկանցդ եւ բարեպաշտ քրիստոնէիցդ մեծի եւ փոքու, արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, երիտասարդաց եւ կուսից, եւ համօրէն ժողովրդոց: Ընտրեալք ի սկզբանէ աշխարհի, յառաջ քան զլինելն աշխարհի սուրբք եւ անարատք ժողովուրդ սեփական յԱստուծոյ. անկեալք ի տուն Տեառն պատուոյ, ծաղկեալք յուսով, եւ պաղատեալք ճշմարիտ սիրովն Աստուծոյ. եւ որ յեղբարս ըստ անձին խաչակցեալք եւ հանապազօր մեռեալք վասն անուան նորա. վասն որոյ եւ փառացն հաղորդ լինելոց էք, յանվախճան եւ յանսպառ ուրախութիւնսն, անրիծք եւ անարատք որդիք Աստուծոյ, անմեղք ի մէջ կամակոր եւ խեղաթիւր ազգիդ, յորոց միջի լինիցիք երբեւ լուսաւորս յաշխարհի՝ զբանն կենաց ունելով յանձինս, ի պարծանս ինձ յաւուրն Քրիստոսի ըստ առաքելոյ:

Ցուսամք ի յԱստուած բարեբարն զի ի հասանել Թղթիս եւ լուսաւոր բաներդս մերոյ առ ձեզ, բառնան ցասումք եւ պատուհասք եւ մահաբաժամ մարդոյ եւ անանոյ. եւ ամենայն ցասումն ծաղկանց, ծառոց, եւ զինչ որ պտուղ կայի հողէ. եւ ամենայն հակառակորդքն ձեր երեւելիքն եւ անեղեւոյթքն, եւ սասանութիւնքն, սուրբ խաչին Քրիստոսի եւ սուրբ աւետարանաւն եւ սուրբ լուսաւորչիս աջովն եւ ամենայն սրբոց

երկնաւորաց եւ երկրաւորաց, եւ մեր աղաչանօք, հալածական լինին եւ վերանան ի ձէնջ զինչ արեւելք յարեւմտից. ամէն. եղիցի եղիցի: Եւ փոխանակ խռովութեան Աստուծոյ որ վասն մեղաց մարդկան, չնորհք, աւրհնութիւն, ողորմութիւն, խաղաղութիւն եւ լիութիւն, առատութիւն եւ առողջութիւն եւ փարթամութիւն հոգեւոր եւ մարմնաւոր՝ յամէնառատ պարգեւողէն Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, հեղցի ի վերայ ձեր՝ եւ ի վերայ զաւակաց ձերոց, եւ ի վերայ անանոց եւ անդաստանաց եւ սերմանեաց եւ պտղաբերից ձերոց: Այն հայրական հովանի լիցի ի վերայ քահանայիցդ՝ որ նեղ եւ անծուկ եւ նուրբ ճանապարհաւն կու գնայք երթայք ի կեանքն յաւիտենական:

Արդ գիտացիք աստուածասէրք, որ մարդն երկու իրօք յարքայութիւն պիտի մտանէ, հաւատովք եւ բարի գործովք. որպէս Թռչունն որ երկու թեւովն թռչի. նոյնպէս եւ մարդն հաւատովն եւ բարի գործովն վերանայ յերկինս: Եւ հաւատքն այն է, որ խոստովանին զերրորդութիւնն եւ զմի Աստուածութիւնն. յերրորդութենէ Որդին միայն ծնաւ ի կուսէն կամաւ Հաւրն եւ սուրբ Հոգւոյն, խաչեցաւ, թաղեցաւ եւ յարեաւ սուրբ Հոգւոյն, խաչեցաւ, թաղեցաւ եւ յարեաւ ի մեռելոց. ասուածապէս համբարձաւ յերկինս, եւ նստաւ ընդ աջմէ Հաւր. գալոց է նոյնովն մարմնովն եւ փառօք Հօր դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս: Այս է ճշմարիտ հաւատոյ դաւանութիւն կարճառաւտ: Իսկ բարի գործն այլ երկու է. մէկն այն է որ զմեղքն խոստովանի եւ այլ ոչ գործէ մինչեւ յիւր մահուն աւրն. եւ այլ ոչ գործէ մինչեւ յիւր մահուն աւրն. եւ յաղագս զղջութենէ ի զատ կենայք, եւ յայնմանէ որ ասէ՝ մի սպանաներ, մի շնար, մի գողանար, մի սուտ վկայեր, եւ մի ցանկայր քո ընկերի իրացն, եւ այլ որ յայս ի նման մեղք է մի առնէք, զի յարքայութենէն զրկէ զձեզ: Այլ զարին արարէք. զպահքն, զաղաւթքն, զողորմութիւն, զընկերսիրութիւն, զաստուածասիրութիւն, որ արքայութեան արժանի լինիք ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս ամէն:

Աղաչեմ զձեզ որդեակք ի Քրիստոս արժանի գնալ կոչմանն, յոր կոչեցարուք. մի ոք լիցի ի ձէնջ պոռնիկ, մի ագահ որ է կռապաշիչ, մի չնացող, մի ազազիրդ, մի իգացեալ, մի արուագէտ, մի գող, մի արբեցող, մի բամբասող եւ մի յափշտակող, մի անզգամ, մի չար եւ նախանձոտ. մի սպանանող, մի զծնողս անարգող, մի ամբարտաւան, մի երդմնահար, մի սուտ վկայ, մի մատնող, եւ որ յայս ի նման չարիք է: Մի ոք զձեզ խաբեսցէ. զի վասն այսորիկ գայ բարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ որդւոցն անհաւատութեան. որպէս հրամայէ առաքեալն: Առաւել զղուշացարուք ի պիղծ եւ յանաւրէն յիշոցնատուէն. զի որդնալից լիցի բերան յիշոցնատուին յաւուրն դատաստանի: Զինչ բան յիշոցնատուին յաւուրն դատաստանի: Զինչ ասացից մի ըստ միոջէ. ամենայն մեղք որչափ փոքր է եւ կամ մեծ, սպանանէ զհոգին, թէ մեծ է եւ թէ փոքր, վասն զի ի մարմնաւորս թէ օձին ատամն որ քան զասղան ծայր փոքր է, երբ խածանէ զմարդն՝ մեռանի:

Նոյնպէս եւ մեղքն. զի ցանկութիւն յղացեալ՝ զմեղս ծնանի, եւ մեղքն կատարեալ՝ զմահ ծընանին. որպէս Յակոբոս ասէ. վասն որոյ աղաչեմ յամենայն մեղաց զզուշացարուք. ամենայն արուեստաւորքդ զզուշացարուք ի գողանալոյ. զինչ առնուք չինել, իբրեւ Աստուծոյ գործեցէք, առանց գողանալոյ՝ առաջի ամենատես աչացն Աստուծոյ, մի իբրեւ մարդկան: Գիտացիք թէ ի զին եւ ի ծախ թէ զրկանք, թէ յարուեստ, զինչ որ խարէ մարդն զիւր ընկերն՝ եւ տանի, ի դատաստանի օրն զինչ բարի գործ է գործել եւ զաւազանի չնորհքն Աստուած առնու յայն մարդոյն, եւ ի զրկածն տայ, եւ (զ)զրկողն ի հուր գոյն, եւ ի զրկածն տայ, եւ (զ)զրկողն ի հուր գեհենին առաքէ: Վասն որոյ աղաչեմ, մի զյաւիտենական բարիքն այս սուտ եւ անցաւոր կենացս փոխէք: Մարգարէն Դաւիթ՝ Աստուծոյ հոգւովն զմարդոյ կեանքն ի եւթանասուն տարի սահմանէ, եւ թէ այլ աւելի՝ ութասուն. թող զայն որ ի տղայութեան հասակին յափշտակէ մահն եւ տանի. աղաչեմ զձեզ, մի՛ այս սակաւ ժամանակիս համար մէկ զմէկ զրկէք ի յայս կեանքս, եւ զձեզ ի յերկնից արքայութենէն զըրկէք. զի զրկողն՝ զինքն եւ զիւր հոգին կու զրկէ. զի զոչինչն կու առնու եւ զանդին մարգարէն մինչ դեռ աւուր կայ: Գիտէ թէ չահ կու տանի զիւրն փոխան կու տայ: Գիտէ թէ զԱստուծոյ հրեղէն ի տուն, չի յիմանալ թէ զԱստուծոյ հրեղէն գերանդին կու տանի յիւր տունն, որ կարէ ըզմարդ եւ զանասուն. եւ զքարն եւ զհողն: Որպէս ասէ մարգարէն որ յամէն հաւատէ առնու յամէն հաւատ վճարէ, եւ որ յամէն հաւատէ սպանանէ, նա յամէն հաւատէ ինքն սպանանի: Ահա որդեակք մինչ դեռ կենդանի էք եւ կարող էք գործել զարին մինչ դեռ աւուր կայ. գայ գիշեր մահուն, յորում ոչ ոք կարէ գործել: Մի գործել զմեղքն, եւ ի Քրիստոսէ սպանանիլ՝ կամ ի յայս կեանքս՝ կամ ի յայն. եւ թէ մեղաբ, փութով դարձիր եւ խոստովանէ եւ ապաշխարեա եւ կեցցես, զի առանց խոստովանութեան եւ ապաշխարութեան չկայ մեղաց թողութիւն. զի ասէ Աստուած մարգարէին. ասա զու նախ զանաւրէնութիւնս քո զի արդարացիս. եւ Յակոբոս Տեառն եղբայրն ասէ. խոստովան եղերուք միմեանց զյանցանս, որպէս զի աղաւթս արասցեն ի վերայ ձեր զի բժշկեսջիք. եւ Դաւիթ մարգարէն ասէ. խոստովան եղերուք Տեառն զի քաղցրը է զի յաւիտեան է: Զի ինքն Տէրն՝ որ զերկինս եւ զերկիր բանիւ հաստատեաց՝ այլ նա իւր աստուածային բերանովն հրամայեաց, թէ ումեք թողուցուք զյանցանս թողեալ լիցի, թէ զուրուք ունիցիք կալեալ լիցի: Տեսանէք որ մինչդեռ դուք չէք խոստովանել եւ մեք չենք թողեալ. այն մեղքն անքաւելի է ի յերկինս եւ ի յերկրի. եւ զոր խոստովանիք եւ մեք թողունք՝

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос Библиотека
ՀԱՍՍՌ-Ում ССР
Ա. ԳԻՄ. Ա. ՄԱՏԵՍՈՍՅԱՆ
ՄԱՏԵՍՈՍՅԱՆ ԱՆՎԱՆ

digitised by A.R.A.R.@